

Nederlands en de Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie

De eindtermen voor de talrijke opleidingsvarianten in het MBO wijken voor de maatschappelijke en culturele vorming in hoge mate van elkaar af. Tevens is deze vorming ondergeschikt aan de beroepskwalificatie. Om een goede inhoud hieraan te geven voor alle opleidingen in het secundair beroepsonderwijs en om doorstroming te bevorderen, werkt de Landelijke Overleg-Groep Maatschappelijke en Culturele Kwalificatie aan een basiscertificaat voor het hele beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

Henk Lüken, voorzitter van de werkgroep Nederlands/communicatie, docent aan het Europa College in Amsterdam en daar projectleider MCK, schetst de stand van zaken rondom dit certificaat en de plaats van Nederlands/communicatie daarin.

Het ministerie heeft de door de BOOB's¹ geleverde eindtermen voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie grotendeels goedgekeurd en de MBO-instituten proberen nu de implementatie te verwezenlijken. De invoering van deze eindtermen levert voor een aantal opleidingsvarianten voor ondermeer het vak Nederlands in relatie tot de in de SVM-wet genoemde 'maatschappelijke culturele kwalificatie' (SVM-wet, art. 17B,1C)² om meerdere redenen problemen op. Naast de Onderwijsraad, die zijn kanttekeningen plaatste, heeft ook de inspectie zich in haar adviezen kritisch uitgelaten. De Afdeling secundair onderwijs van de Onderwijsraad zegt het volgende: 'Wat de persoonlijke en culturele kortom de algemene vorming van de leerling in het MBO betreft maakt de Afdeling zich enige zorgen.'³

Dit heeft ertoe geleid dat de LOG-MCK ontwikkelingen in gang zette waarop de Procescoördinatie BVE aan de LOG-MCK een project toewees met als doel samen met het CPS een 'Basiscertificaat Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het BVE' te ontwikkelen. Daarin zijn de van oudsher met de maatschappelijke culturele kwalificatie verbonden vakgebieden ondergebracht: maatschappij-oriëntatie, lichamelijke opvoeding, creatieve expressie en Nederlands.

LOG-MCK

De LOG-MCK is een college binnen de structuur van de Vereniging BVE⁴ dat het resultaat is van een samenwerkingsverband van een aantal organisaties in het voltijd, deeltijd, kort en lang MBO⁵ die de maatschappelijke culturele kwalificatie tot hun aandachtsgebied rekenen.

De LOG-MCK verantwoordde haar taken in het activiteitenplan en concludeerde: 'Het uiteindelijke doel van deze activiteiten is de totstandkoming van een adequate invulling van de MCK binnen de geïntegreerde kwalificatiestructuur in het secundair beroepsonderwijs.'⁶ De ontwikkeling van nieuwe eindtermen met het project 'Basiscertificaat Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het BVE' op grond van het door de minister voorgestelde 'Onderhoudstraject' (BVE/BI-92098686) neemt in de omschreven activiteiten van de LOG-MCK een belangrijke plaats in.

Argumenten

De LOG-MCK heeft de volgende drie argumenten voor de herformulering van de eindtermen:

1 inhoudelijke verschillen

De eindtermen, die voor de ongeveer tachtig opleidingsvarianten zijn geformuleerd, wijken in hoge mate van elkaar af. De in de SVM-wet bedoelde mogelijkheden tot horizontale en op- en afstroom worden praktisch onmogelijk gemaakt.

2 afwijkende advieslessentabellen

In de VBVE zijn diverse belangenorganisaties voor de sectoren in het MBO opgegaan, zoals ESG en VMTS. Zij hebben, elk vanuit hun eigen perspectief, de scholen geadviseerd over de verdeling van de modules binnen de lessentabel en de voor de modules beschikbare con-

tacturen. Zo is voor een deel van de korte opleidingen twee uur Nederlands per week voor twee jaar geadviseerd.

3 onderwaardering van de maatschappelijke culturele kwalificatie

De maatschappelijke culturele kwalificatie is ondergeschikt gemaakt aan de beroepskwalificatie. ‘Kennis, inzicht en vaardigheden met het oog op actieve deelname aan maatschappelijke en culturele verbanden’ (SVM, Artikel 17B-c2) zijn in de te hanteren eindtermen niet terug te vinden.

Met deze drie argumenten wil de LOG problemen in de onderwijspraktijk voorkomen en beantwoorden aan de hernieuwde roep om breed gevormde beginnende beroepsbeoefenaren.⁷ Bij haar werkzaamheden baseert de LOG zich ondermeer op eindtermen die diverse koepelorganisaties in het CBO, verschillende opleidingen binnen het MBO en die van de voormalige proefprojecten voor KMBO gebruikten.

Basiscertificaat

Het project ‘Basiscertificaat Maatschappelijke en Culturele Kwalificatie in het BVE’ heeft als doel een certificaatsomschrijving te ontwikkelen die voor al de mogelijke opleidingsvarianten binnen een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) voor diplomering voorwaardelijk dient te zijn. Het basiscertificaat zal binnen het totale BVE-veld gaan gelden en met in minimum-eindtermen gestelde inhoud een basis leggen voor verdere ontplooiing. Dat betekent dat het certificaat een plaats krijgt in het eerste leerjaar van de lange opleidingen, in beide leerjaren van de korte opleidingen en in alle opleidingen van het BBO. Daarmee zijn de inhoudelijke verschillen door de afwijkende benaderingswijze van de opleidingsvarianten over de maatschappelijke culturele kwalificatie ondervangen. Tevens zijn de eindtermen voor de verschillende opleidingsvarianten in één certificaat ondergebracht. ‘Inhoudelijke verschillen’ betekenen hier andere en anders geformuleerde eindtermen; een afwijkende didactische benaderingswijze op basis van de specifieke doelgroepen van de opleidingsvarianten blijft ook binnen het basiscertificaat een

Lijst met afkortingen

BBO	- beroepsbegeleidend onderwijs
BOOB	- Bedrijfstakgewijs Overleg Onderwijs Bedrijfsleven
BTG	- bedrijfstakgroep
BVE	- beroepsonderwijs en volwasseneducatie
CBO	- cursorisch beroepsonderwijs
CPS	- Christelijk Pedagogisch Studiecentrum
ESG	- economische sector groep
KMBO	- kort middelbaar beroeps- onderwijs
LOG-en	- landelijke overleggroepen
LOG-MCK	- Landelijke Overleg-Groep Maatschappelijke en Culturele kwalificatie
MEAO	- middelbaar economisch administratief onderwijs
OR	- Onderwijsraad
ROC	- Regionaal Opleidingscentrum
SVM	- sectorvorming en vernieuwing middelbaar onderwijs
VBVE	- Vereniging Beroepsonderwijs en Volwasseneducatie
VMTS	- Vereniging voor Middelbare Technische Scholen

'De cursist kan doel- en publieksgericht communiceren'

Verplichte modules

Module-naam	Onderwerp	Eindterm
spreken en luisteren	basisschema communicatie, presentatie, publiekgerichtheid, ruis, verbale en non-verbale communicatie, feedback (afsluiting:) case: groepsgesprek/discussie en/of presentatie	De cursist kan zich afhankelijk van doel en publiek in een mondeling communicatieproces adequaat opstellen.
	gesprekstechnieken, spreken in het openbaar	De cursist heeft kennis gemaakt met verschillende gesprekstechnieken en is in staat die in bijbehorende gebruikssituaties in de praktijk te brengen.
lezen	tekstvolgend, oriënterend, globaal en intensief lezen	De cursist kan afhankelijk van het leesdoel een adequate leesmethode kiezen.
	informatiebronnen	De cursist is in staat de juiste informatiebronnen te kiezen en te gebruiken.
	tekstverklaren	De cursist kan teksten analyseren, d.w.z. semantisch benaderen.
	literatuur: geschiedenis	De cursist kent de literatuurgeschiedenis en kan voor beeldmatige literaire werken plaatsen
	thrillers	De cursist heeft kennis gemaakt met fictionele teksten, m.n. thrillers.
	science fiction	De cursist heeft kennis gemaakt met fictionele teksten, m.n. science fiction.
schrijven	schriftelijke communicatie, spelling, grammatica en syntaxis	De cursist kan afhankelijk van doel en publiek adequaat functionele teksten schrijven.
	brieven	De cursist is in staat persoonlijke en zakelijke brieven te schrijven, rekening houdend met doel en geadresseerde.
	verslagen, samenvattingen	De cursist is in staat schriftelijk informatie weer te geven
	noteren en rapporteren	De cursist is in staat schriftelijk informatie door te geven

Het gewenste aanvangsniveau waarbij bij deze modules zal moeten worden uitgegaan, is het uitstroom-niveau B VBO/MAVO en het certificaat NT2-I.

Het te realiseren uitstroom-niveau dient met name voor de verplichte modules op minimaal C-niveau te liggen

Keuzemodulen

Deelgebied	Modulenaam, c.q. onderwerp	Eindtermen
spreken en luisteren	klachtengesprek	De cursist heeft in diverse gebruikssituaties de technieken m.b.t. een klachtengesprek geoefend
lezen	literatuur: toneel(-spelen)	De cursist heeft kennis gemaakt met fictionele teksten, m.n. toneelstukken
	literatuur: cabaret	de cursist heeft kennis gemaakt met fictionele teksten, m.n. cabaretteteksten.
	literatuur: inhoudelijke thema's	De cursist heeft kennis gemaakt met thematisch geordende fictionele teksten.
	literatuur: emancipatorische boeken	De cursist heeft kennis gemaakt met fictionele teksten, m.n. emancipatorische boeken.
	de geschreven media; kranten, tijdschriften en vakbladen.	De cursist kan de geschreven media lezen, begrijpen, analyseren en beoordelen.
	de kleine lettertjes; polissen, gebruiksaanwijzingen, contracten e.d.	De cursist is in staat non-fictionele teksten te lezen, begrijpen, analyseren en beoordelen.
schrijven	creatief schrijven	De cursist heeft kennis gemaakt met verschillende creatieve processen bij het produceren van fictionele teksten.
toegepaste geïntegreerde vaardigheden	formulieren	De cursist kan gebruikmaken van in de dagelijkse praktijk veel voorkomende formulieren
	solliciteren (mond./schrift.)	De cursist is in staat een sollicitatie voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren.
	telefoneren	De cursist kan in diverse situaties, rekening houdend met doel en publiek, op een adequate wijze gebruikmaken van de telefoon.
	vergaderen/werkoverleg/-notuleren	De cursist is in staat actief deel te nemen aan een vergadering/werkoverleg.
	omgangscommunicatie	De cursist is in staat in diverse situaties, rekening houdend met doel en publiek, de adequate communicatiehouding te kiezen.
	interview, enquête	De cursist is in staat interviews en enquêtes voor te bereiden, uit te voeren en te verwerken.

Toe te voegen advies:

De keuze-module 'Solliciteren' is ten eerste aan te bevelen voor de korte opleidingen, daar de opleiding voor het overgrote deel van de cursisten eindonderwijs betreft.

vereiste. De LOG stelt voor om een coherente advies-lessentabel te maken voor alle opleidingsvarianten.⁸ Met betrekking tot de onderwaardering van de maatschappelijke culturele kwalificatie zal het basiscertificaat de lacunes in de huidige uitgewerkte eindtermen vullen en de maatschappelijke culturele kwalificatie garanderen. De LOG-MCK wordt in haar visie over de verwezenlijking van de maatschappelijke culturele kwalificatie voldoende ondersteund.⁹

Het in december 1994 op te leveren certificaat zal bestaan uit een vaststaand aantal verplichte modules over de deelgebieden maatschappijoriëntatie (40%), lichamelijke opvoeding (20%) en Nederlands/communicatie (20%). De overige 20% zal, om de school en de leerling enige vrijheid te geven, ingevuld worden met een keuze van aangeboden modules uit de bovengenoemde disciplines aangevuld met creatieve-expressieve modules.

Plaats van Nederlands in het certificaat

Zoals uit het bovenstaande blijkt, geldt voor Nederlands dat de eindtermen die door de BOOB's zijn geformuleerd het vak *ondergeschikt* maken aan de beroepspraktijk. De LOG-MCK meent dat het Nederlands als drager van cultuur en intermediair in maatschappelijke verbanden in de onderwijspraktijk van het BVE een ruimere invulling vereist. Een zichzelf respecterend instituut met visie zal een leerling niet alleen de vaardigheden die nodig zijn voor het adequaat functioneren tijdens de wekelijkse 38 uren in de beroepspraktijk willen meegeven, maar die leerling tevens een goede voorbereiding willen bieden op adequaat maatschappelijk functioneren. Dat taal in dit opzicht een belangrijk hulpmiddel is en als drager van cultuur op vele manieren een verrijking van een leven is, zal ik – daar ik toch voor eigen parochie preek – niet nader hoeven toe te lichten. De invulling van de modules binnen het deelgebied Nederlands/communicatie richt zich op de vaardigheidsgebieden spreken, luisteren, schrijven en lezen. De module-omschrijvingen stellen een aanpak voor waarin de genoemde vaardigheden geïsoleerd danwel geïntegreerd in praktische situaties worden aangeboden. Op de volgende pagina's

vindt u de laatste (voorlopige) versie van het overzicht van verplichte modules en gebonden keuzemodules van Nederlands/communicatie.

Handreiking

De LOG-MCK meent de instituten met de resultaten van het project 'Basiscertificaat Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het BVE' een handreiking te bieden die een garantie inhoudt voor het op instituutsniveau realiseren van de maatschappelijke culturele kwalificatie. Ze beveelt de MBO-instellingen aan een platform te creëren dat de MCK kan vormgeven en uitwerken.

Noten

- 1 Zie voor de gebruikte afkortingen het kader in deze bijdrage.
- 2 Artikel 17 B Richtlijnen eindtermen MBO (nieuw artikel uit SVM-wet) SVM-wet en toelichting hierop.

1 De eindtermen, bedoeld in artikel 17, of de afwijkingen daarvan, bedoeld in artikel 17A, hebben in ieder geval betrekking op:

a. wat betreft de voorbereiding op de beginnende of de zelfstandige beroepsuitoefening binnen het beroep of de beroepencategorie waarop een opleiding als bedoeld in artikel 15A derde lid, onderdelen a onderscheidenlijk b en c, is gericht:

1 kennis en inzicht op het terrein van de algemene vakken die voor het beroep dan wel de beroepencategorie van belang zijn,

2 kennis en inzicht op het terrein van de specifiek op het beroep dan wel de beroepencategorie gerichte vakken, voor zover mogelijk in relatie tot de algemene vakken.

3 kennis van en inzicht in de aard en inhoud van het beroep dan wel de beroepencategorie, met name in de samenhang tussen de algemene vakken, de specifiek op het beroep gerichte vakken en de toepassing in de praktijk van die vakken,

4 vaardigheid in de essentiële beroepshandelingen op het terrein van het beroep dan wel de beroepencategorie, en

5 beroepshoudingen, voor zover noodzakelijk voor een adequate beroepsuitoefening binnen het beroep dan wel de beroepen-categorie,

b. wat betreft de voorbereiding op de doorstroming als bedoeld in artikel 15A, derde lid, onderdelen a en c, en vierde lid, onderdeel b:

1 kennis en inzicht op het terrein van de algemene vakken, vereist voor toelating tot de vervolgopleiding, waarbij voor zover het betreft de opleidingen, bedoeld in artikel 15A, derde lid, onderdeel a, deze kennis en dit inzicht zijn gerelateerd aan het niveau van het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, en waarbij voor zover het betreft de opleidingen, bedoeld in artikel 15A, derde lid, onderdelen c, en vierde lid, onderdeel b, deze kennis en dit inzicht zijn

gerelateerd aan dat van het hoger algemeen voortgezet onderwijs, en

2 kennis en inzicht op het terrein van de specifiek op het beroep dan wel de beroepencategorie gerichte vakken, voor zover die voor de bedoelde vervolgopleiding van belang zijn, en

c. wat betreft de maatschappelijke en culturele vorming:

1 kennis en inzicht op het terrein van de arbeidsvoorwaarden en het arbeidsrecht die voor het beroep dan wel de beroepen- categorie van belang zijn, en

2 kennis, inzicht en vaardigheden met het oog op actieve deelname aan maatschappelijke en culturele verbanden (cursivering HL).

2. Het in het eerste lid, onderdeel b, bepaalde ten aanzien van de opleidingen, bedoeld in artikel 15A, derde lid, onderdeel a, kan van overeenkomstige toepassing zijn wat betreft de voorbereiding op de doorstroming, bedoeld in artikel 15A, derde lid, onderdeel b.*

3 Uitleg nr. 5, 12 februari 1992, Eindtermen MBO, OR 91000367/2B s.

4 De Vereniging BVE verenigt alle instituten in het MBO en CBO en is voort gekomen uit een samengaan van de sectororganisaties. Met een interne structuur waarin Bedrijfstakgroepen (BTG's) en Landelijke overleggroepen (LOG-en) opleidingen en belangengroeperingen vertegenwoordigen wil de VBVE een gesprekspartner zijn voor het ministerie en collega-organisaties.

5. Landelijke overleg-groep Algemene Vakken in het KMBO
. Vakcommissie Maatschappelijke Begeleiding
. VMTS Leerplancommissie Algemene Vakken
. Vereniging leraren Maatschappijleer in MEAO
. Werkgroep Lichamelijke Oefening BBO

6 (Concept) Activiteitenplan Log MCK 1993/1994:
'De Log MCK zal zich in het cursusjaar 1993/1994 met name richten op:

. de totstandkoming van een adequate samenwerking tussen de overleggroep en het bestuur en de Bedrijfstakgroepen van de Ver. BVE

In dit kader zal de overleggroep ondermeer:

- de uitvoering ter hand nemen van het project "Basiscertificaat Maatschappelijke en Culturele Kwalificatie in het BVE" zoals dat in opdracht van de Proco BVE wordt uitgevoerd

- een inventarisatie maken van de eindtermen MCK zoals door de Minister vastgesteld in eindtermen/totaalprogramma's

(...)

Daarnaast zal de overleggroep MCK zich richten op de volgende taken, die veelal samenhangen met of in het verlengde liggen van bovengenoemde taken:

. afstemming tussen de onderwijsvormen zoals deze bij de leden van de overleggroep voorkomen:

(...)

. de coördinatie van het beleid voor het onderwijs

(...)

. de rol van de overleggroep MCK bij het ontwikkelen en beheren van eindtermendocumenten

. voorkomende activiteiten op landelijk niveau specifiek voor de betrokken opleidingen met betrekking tot nascholing en fondswerving.'

7 Symposium 'Maatschappelijke en culturele kwalificatie in het BVE' d.d. 13 maart 1993.

Spreekbeurten over de maatschappelijke en culturele kwalificatie in het BVE van:

- Mevrouw G.C. de Vos - Brussee

- Prof. dr. J. Soetenhorst - de Savornin Lohman

- Prof. dr. W. Albeda

- De heer R.D. Mulder.

8 Uitleg nr. 18 1992, Eindtermen m.b.o., OR 92000035/2B s, toelichting van de Onderwijsraad in zijn advies aan de minister over de goedkeuring van de door de BOOB's voorgestelde eindtermen:

Conclusie:

Bij het beoordelen van de eindtermendocumenten is de Afdeling van het principe uitgegaan dat de in gang gezette ontwikkelingen rond de vormgeving van de eindtermen zo min mogelijk mogen stagneren. Mede daarom is haar benadering in eerste instantie positief. Gelet hierop adviseert zij over te gaan tot de vaststelling van vrijwel alle in dit advies besproken "tweede generatie eindtermen" voor de betreffende opleidingen, onder de nadrukkelijke voorwaarde dat met de punten, met betrekking waartoe zij in dit advies commentaar heeft geleverd, bij de "derde generatie eindtermen" rekening wordt gehouden. *Daarbij beveelt zij in het bijzonder aan om meer eenduidigheid wat betreft de vakrichtingen na te streven* (cursivering HL).

9 Ondersteuning door:

. Procescoördinatie BVE over de toekenning van het project 'Basiscertificaat MCK-BVE' in BVE-Informatie 07:

3.5.2 enkele bijzondere projecten

(...)

Het betreft in de eerste plaats een plan van de landelijke overleggroep maatschappelijke en culturele kwalificatie in de korte opleidingen MBO*, dat is bedoeld om een opleidingsstructuur voor maatschappelijke en culturele vorming en de daarbij behorende certificaten en modules te ontwikkelen. Dit geschiedt door een aantal vakdocenten van verschillende scholen voor beroepsonderwijs, daarbij ondersteund door het CPS. *Omdat het hier het enige project betreft waarin vorm en inhoud wordt gegeven aan de "sociaal-culturele dimensie" die in de hoofdlijnennotitie een der kenmerken van het beoogde nieuwe onderwijs wordt genoemd, wordt geadviseerd hiervoor een bedrag van f 125.000 ter beschikking te stellen. Aan deze toewijzing zou de voorwaarde moeten worden verbonden dat het op te leveren product ter beschikking van het hele veld komt* (cursivering HL).'

* Hier is een verkeerde naam gebruikt; die moet zijn: 'Landelijke Overleggroep Maatschappelijke en Culturele Kwalificatie in het BVE' (HL).

. de toelichtingen van de Onderwijsraad in zijn advies aan de minister over de goedkeuring van de door de BOOB's voorgestelde eindtermen;

. de behandeling van de SVM-wet. Opmerkingen respectievelijk antwoord van de minister over een gegarandeerd minimum lessentabel voor MCK (Tweede Kamer SVM-operatie 17 januari 1990 TK 28 en SVM-wet Artikel 23A Nadere regeling inrichting MBO, nieuw artikel uit SVM-wet);

. diverse verwijzingen in de SVM-wet;

. delen uit de hoofdlijnennotitie ROC's.